

9 ביולי 2025

לכבוד

ח"כ שמחה רוטמן

יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט

הכנסת

שלום רב,

הנדון: הצעת חוק נוכחות עורך דין בחקירת אוכלוסיות שונות (תיקוני חקיקה) (הוראת שעה),

תשפ"ה-2025 – עמדת האגודה לזכויות האזרח

1. הצעת החוק מקנה זכות לנוכחות עורך דין בחקירה של קטינים ושל אנשים עם מוגבלות שכלית ונפשית הנחקרים כחשודים ואינם זכאים להיחקר על ידי חוקרי ילדים או חוקרים מיוחדים, בהתאם למסקנות דוח הביניים השלישי שהגישה הוועדה הציבורית למניעת הרשעות שווא ותיקון ביום 25.1.2024 לשר המשפטים, אשר עסק בנושא הודאות שווא בחקירה (להלן: **דוח ועדת דנציגר או הדוח**). קבוצות אלו נבחרו לאור ממצאי מחקרים המצביעים על כך ששני גורמי הסיכון המרכזיים שמקורם בחשוד אשר משפיעים על נכונותו למסור הודאת שווא, הינם גילו והיותו עם מוגבלות נפשית או שכלית (שם, בעמ' 30). נוכחות סניגור בחקירה תאפשר להגן על המשתתפים לקבוצות אלו מפני מסירת הודאות שווא ופגיעה בזכויותיהם החוקתיות לחירות, לכבוד האדם ולהליך הוגן, ואנו מברכים על כך, הגם שאנו סבורים כי הסדרים מסוימים הכלולים בהצעת החוק טעונים שיפור, כפי שעולה אף מניירות העמדה שהוגשו לוועדה על ידי גורמים רבים ומן הדיונים שהתקיימו עד כה בנושא.
2. עם זאת, הבעיה המרכזית העולה מהצעת החוק הינה העובדה שמן החוק הוחרגו עבירות מסוימות, אשר לחשודים בהן לא תוקנה הזכות לנוכחות עורך דין בחקירה, חרף העובדה שמדובר בקטינים או באנשים עם מוגבלות נפשית או שכלית. העבירות שהוחרגו הן עבירת ביטחון, כהגדרתה בסעיף 35(ב) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996, ועבירת טרור, כהגדרתה בחוק המאבק בטרור, תשע"ו-2016 (להלן: **חוק המאבק בטרור**). כמו כן, במהלך הדיונים בוועדה עלו הצעות להחריג מתחולת החוק עבירות נוספות, כגון עבירות הקשורות לארגוני פשיעה ועבירות נשק.
3. לעמדתנו, אין מקום להחריג עבירות כלשהן מתחולת החוק. כפי שיפורט להלן, **החרגת עבירות ללא הצדקה עניינית, ובפרט כשמחריגים אך ורק עבירות אשר רובם המכריע של החשודים בהן הם פלסטינים, מהווה אפליה אסורה ופוגעת בזכויותיהם החוקתיות של החשודים המוחריגים מתחולת החוק – קטינים ואנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית – בהליך הפלילי, וכן באינטרס הציבורי של מניעת הודאות שווא.**
4. דוח ועדת דנציגר, אשר על מסקנותיו מבוססת הצעת החוק, קובע כי חשודים שהם קטינים ואנשים עם מוגבלות שכלית או נפשית מצויים בסיכון מוגבר למסירת הודאת שווא, ולפיכך יש

לאפשר להם להיות מלווים בידי סניגור במהלך חקירתם. הדוח אינו גורס כי חשודים בעבירות ביטחון או בעבירות אחרות נמצאים בסיכון מופחת למסירת הודאת שווא. אם כבר, ההפך הוא הנכון: הדוח קובע כי דווקא חשודים בעבירות חמורות ומסוכנות או כאלה המעוררות עניין ציבורי, נמצאים בסיכון מוגבר למסירת הודאות שווא, וזאת בשל גורמים הקשורים לחקירה, כגון נורמות התנהגות העשויות להצדיק שימוש באמצעים פיזיים פסולים, איומים וטכניקות חקירה קיצוניות; שכנוע-יתר של החוקר באשמת החשוד שעלול לגרום לו להישבות בקונספציה מוטעית; ושימוש של החוקר במנגנון של דה-הומניזציה כלפי החשוד, בעיקר במקרים שבהם מוצאו האתני של החשוד שונה מזה של החוקר (שם, בעמ' 41-42; וראו בהקשר זה את הדוגמאות להודאות שווא בעבירות ביטחון המובאות בדוח, ובכלל זה הדוגמאות בעמ' 6 בעניין פרשת סגן עיזאת נאפסו, טארק נוג'ידאת ופרשת הלינץ' ביפו, והדוגמה בעמ' 28 בעניין ח'ליל נמרי).

5. גם בהיבט של מאפייני החשוד, הדוח אינו גורס כי חשודים פלסטינים נמצאים בסיכון מופחת למסירת הודאת שווא, אלא להיפך. על פי הדוח, השתייכות של החשוד לקבוצה מוחלשת או לקבוצת מיעוט מגבירה את הסיכון להודאות שווא (שם, בעמ' 37-38).

6. כלומר, הרציונל העומד בבסיס הצעת החוק, דהיינו הרצון למנוע הודאות שווא, חל ביתר שאת בענייננו, כאשר מדובר בקטינים ובאנשים עם מוגבלות נפשית או שכלית החשודים בעבירות ביטחון (כמו גם בעבירות נוספות שהוצע להחריג במהלך הדיונים בוועדה), שמרביתם, כאמור, פלסטינים. החרגת עבירות מתחולת החוק ללא הצדקה עניינית מהווה אפליה פסולה ופוגעת בזכויותיהם של חשודים בהליך הפלילי. כמו כן, החרגת העבירות בנסיבות בהן קיים חשש מוגבר להודאות שווא, פוגעת באינטרס הציבורי של מניעת הודאות שווא והקפדה על חקירה נאותה.

7. האמור מעלה חשש, כי התכלית האמיתית להחרגת עבירות ביטחון מתחולת החוק, כמו גם להצעה להחריג עבירות נוספות שבהן מרבית החשודים הינם פלסטינים, היא הכוונה לנטרל דווקא את ההשפעות החיוביות של נוכחות סניגור בחקירה, המוזכרות בדוח ועדת דנציגר: "למנוע התנהגויות אסורות של שוטרים אשר עלולות לשלול את רצונו החופשי של החשוד או להפעיל עליו לחץ כבד להודות", "להפחית את תחושת הבידוד של הנחקר" ו"למנוע חקירות ארוכות באופן חריג" (שם, בעמ' 60). ברי כי מדובר בתכלית פסולה.

8. ויודגש, כי מעבר למניעת הודאות שווא, הצעת החוק מספקת הגנות נוספות ומתבקשות לנחקרים קטינים ועם מוגבלות שכלית או נפשית. כך, למשל, קובעת ההצעה כי עורך דין יכול לבקש להפסיק את החקירה אם סבר כי היא מתנהלת באופן הפוגע בזכויות הנחקר או כי מצבו הגופני או הנפשי של הנחקר מחייב את הפסקתה. כמו כן, עורך דין רשאי לכתוב הערות במהלך החקירה על אופן התנהלותה, שישמשו אותו בהליך המשפטי בהמשך. אין כל טעם ענייני המצדיק את מניעת ההגנות האמורות מחשודים בעבירות ביטחון ובעבירות נוספות.

9. למעשה, החרגת העבירות יוצרת ומעגנת בחקיקה שני מסלולי חקירה פלילית נפרדים לחשודים קטינים או עם מוגבלות נפשית או שכלית: חשודים במרביתן של העבירות יזכו לנוכחות סניגור בחקירה ולהגנות הכרוכות בכך, ואילו חשודים בעבירות ביטחון (ויתכן שבעבירות נוספות אשר מרבית החשודים בהן הינם פלסטינים) לא יזכו לכך, ויהיו חשופים לאמצעי חקירה פסולים ולפגיעה בזכויותיהם. בכך, תורמת ההצעה למגמת יצירתן של שתי

מערכות שיטור ואכיפה נפרדות, ליהודים ולפלסטינים, עליה התרענו בדוח "שתי משטרות לשני עמים".

10. יצוין, כי מנתוני שירות בתי הסוהר עולה שכלואים קטינים המסווגים כביטחוניים מהווים את החלק הארי של הכלואים הקטינים במתקני שירות בתי הסוהר. על פי הנתונים, מספר הכלואים הקטינים – עצורים ואסירים – המסווגים כפליליים, עמד בחודש מרץ 2025 על 199 כלואים, לעומת מספר הכלואים הקטינים המסווגים כביטחוניים שהיה גדול פי 1.6 ועמד על 323 כלואים. מנתונים אלו ניתן להסיק כי החרגת עבירות ביטחון מתחולת החוק משמעה שהחוק לא יחול על מרביתם של הקטינים החשודים.

11. על פי דברי ההסבר להצעת החוק, החרגתן של עבירות ביטחון נעשתה "בשל המאפיינים הייחודיים של חקירת עבירות ביטחון והחשש לפגיעה בביטחון המדינה" (נימוק המעלה תהייה באשר להצעות שהועלו להחריג עבירות נוספות, שאינן עבירות ביטחון). אלא שבחינה של הטעמים המפורטים בדברי ההסבר מעלה כי אין בטעמים אלו כדי להוות הצדקה עניינית להחרגה ולרפא את הפגיעה בשוויון ובזכויותיהם החוקתיות של החשודים שלא יזכו לנוכחות סניגור בחקירה.

12. מדברי ההסבר עולה כי הטעם המרכזי להחרגתן של עבירות ביטחון נעוץ בחשש מפני עורכי הדין של החשודים. אלו, על פי דברי ההסבר, עלולים לחשוף שיטות פעולה, "בשוגג או במודע", לסייע לארגון הטרור להפיק לקחים מהמתרחש בחקירה ולגרום לסיכול פעולות חקירה עתידיות. ברי כי ככל שעורך דין מסוים נחשד בעבירות ביטחון, הרי שיש לחקור חשדות אלו, אולם החרגתן של עבירות ביטחון מן הטעם המצוין בדברי ההסבר מטילה רפש בציבור עורכי הדין בכללותו. יודגש, כי אין כל מניעה שהנחקר עצמו, גם אם הוא קטין או עם מוגבלות שכלית או נפשית, ידווח לגורמים אחרים אודות מהלך החקירה, ובכלל זה יגלה טכניקות חקירה או יעביר מידע שנמסר לו על ידי החוקרים, ולפיכך, לא ברור מדוע דווקא עורך הדין מסומן כ"גורם סיכון" אשר עשוי לחשוף מידע. ככל שיש ממש בטענה המובאת בדברי ההסבר (שלא ברור על איזו תשתית עובדתית היא מבוססת), לפיה רבים מהנחקרים בעבירות ביטחון הם חברים בארגוני טרור מסודרים, המכונים לעיתים קרובות את הנחקר להתמודד עם פעולות החקירה ותחבולותיה, הרי שיש בכך דווקא לחזק את ההנחה כי נחקר החבר בארגון טרור, שעבר הכנה כאמור, ידווח לגורמים בארגון הטרור אודות מהלך חקירתו. יצוין, בנוסף, כי רובם המכריע של הנחקרים, שהם בוגרים וללא מוגבלות נפשית או שכלית, נחשפו למידע אודות טכניקות חקירה. מידע כאמור אף מצוי בשפע ברשת האינטרנט (ובכלל זה בדוח ועדת דנציגר עצמו, בעמ' 9-11), וניתן להתחקות אחריו בנקל. הרעיון לפיו דווקא נוכחות עורכי דין בחקירה תביא לפיצוח שיטות פעולה נסתרות הינו מופרך מהיסוד.

13. נימוק נוסף המועלה בדברי ההסבר, גורס כי נוכחות הסניגור בחקירה עשויה להרתיע נחקרים מפני מסירת מידע בשל החשש ששיתוף הפעולה של הנחקר יתגלה לארגון הטרור. מעבר לכך שגם כאן לא ברור על מה מבוסס נימוק זה, ושגם כאן מדובר בהטלת רפש בפני ציבור שלם של עורכי דין העושה את מלאכתו נאמנה, הרי שנימוק זה אינו ייחודי לעבירות ביטחון ועשוי להיות רלוונטי לעבירות נוספות בהן מעורבים מספר חשודים. יתרה מכך, אף אם יש ממש בחשש זה, ניתן להתמודד עמו בדרכים פוגעניות פחות מאשר החרגה גורפת של עבירות ביטחון מתחולת החוק. יצוין, כי בהצעת החוק הנוכחית נקבע מנגנון שנועד להתמודד עם החשש, המאפשר מניעת נוכחות של עורך דין בחקירה של יותר מחשוד אחד באותה פרשה. מבלי להיכנס לפרטי

המנגנון המוצע, הוא מהווה דוגמה לקיומם של פתרונות פוגעניים פחות מאשר החרגת עבירות מתחולת החוק.

14. נימוק אחרון המועלה בדברי ההסבר הינו "אינטרס השמירה על חסיון מקורות המידע, שיטות הפעולה וזהותם של חוקרי שירות הביטחון הכללי". כאמור, אין כל מניעה שהנחקר עצמו ידווח אודות מקורות מידע שנמסרו לו על ידי החוקרים במהלך החקירה, טכניקות חקירה או זהות החוקרים ככל שזו ידועה לו. מעבר לכך, הצעת החוק למעשה מציגה את עבירות הביטחון בכללותן ככאלו הנחקרות על ידי השב"כ, אולם בפועל, לא כך הדבר. חקירות רבות בעבירות ביטחון מתנהלות על ידי המשטרה ללא מעורבות השב"כ. נזכיר, כי חקירה בחשד לביצוע עבירת ביטחון עשויה להתנהל גם בעקבות פעולות כגון הנפת דגל או סמל או פרסום פוסט ברשתות החברתיות (ראו סעיף 24(א) לחוק המאבק בטרור), וחקירות רבות בגין פעולות אלו אף מתנהלות בפועל. מכל מקום, כאמור, חשודים קטינים או עם מוגבלות נפשית או שכלית הינם בסיכון מוגבר להודאות שווא הן בחקירת משטרה, הן בחקירת שב"כ, ויש למצוא פתרונות מידתיים יותר מאשר החרגת עבירות מתחולת החוק.

15. לסיכום, אנו סבורות כי **אין להחריג כל עבירה מתחולת החוק**. יש לאפשר לכל חשוד שהינו קטין או עם מוגבלות שכלית או נפשית להיות מלווה בידי סניגור במהלך חקירתו, על מנת להגן עליו מפני מסירת הודאות שווא, בהתאם למסקנות דוח ועדת דנציגר. ככל שבנסיבות מסוימות מתעוררים קשיים ביישום מנגנון זה, יש למצוא פתרונות מידתיים שיתנו מענה לקשיים, תחת החרגה גורפת של עבירות.

בכבוד רב ובברכה,

ניצן אילני, עו"ד

דבי גילד-חיו, עו"ד
מקדמת מדיניות וחקיקה